

Älykkään erikoistumisen toimintamalli (S3) on säilytettävä ja sitä tulee vahvistaa EU:n vuoden 2028–2034 ohjelmakauden keskeisenä kehittämis- ja investointimallina

Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat katsovat, että älykkään erikoistumisen strategia (Smart Specialisation Strategy, S3) tulee säilyttää ja vahvistaa Euroopan unionin vuoden 2028–2034 ohjelmakauden keskeisenä kehittämis- ja investointimetodologiana. Kannanotto perustuu alueiden omiin kokemuksiin S3:n toimivuudesta sekä näkemykseen siitä, miksi älykäs erikoistuminen on Euroopan kilpailukyyn ja koheesion kannalta välttämätön toimintamalli myös tulevalla ohjelmakaudella.

Älykäs erikoistuminen ei ole ensisijaisesti rahoituksen kohdentamisen väline, vaan Euroopan kilpailukykyä vahvistava paikkaperustaisen kehittämisen menetelmä, joka mahdollistaa siirtymisen yksittäisistä hankkeista strategisiin kehittämisportfolioihin, yhdistää EU:n, kansalliset ja alueelliset tavoitteet sekä auttaa vastaamaan kilpailukyky-, turvallisuus- ja väestömuutoksen haasteisiin.

S3 on paikkaperustaisen lähestymistavan käytännön toteutus

Euroopan unionin kilpailukyky, strateginen autonomia ja sisämarkkinoiden toimivuus edellyttävät, että kaikki alueet kykenevät osallistumaan yhteisiin tavoitteisiin omista vahvuuksistaan käsin. Komissio on korostanut tarvetta siirtyä kohti aiempaa paikkaperustaisempia politiikkatoimia ja vähentää niin sanotusti place-blind-ajattelun vaikutusta.

S3 on Euroopan unionin kehittynein ja laajimmin käyttöön otettu place-based policy -lähestymistavan käytännön toteutus. Se mahdollistaa EU:n strategisten tavoitteiden kääntämisen aluekohtaisiksi kehittämispoluiksi, jotka perustuvat kunkin alueen vahvuuksiin, osaamiseen, yritystoimintaan, luonnonvaroihin ja innovaatioekosysteemeihin. Samalla se vahvistaa alueiden omistajuutta uudistumisesta ja kilpailukykyä.

Itä- ja Pohjois-Suomen kokemukset osoittavat, että S3 on luonut toimivan ja vaikuttavan toimintamallin alueellisen innovaatiopolitiikan toteuttamiseksi myös NUTS 2 -aluetasolla. Alueiden tekemä priorisointi, yrittäjämäinen etsimisprosessi (Entrepreneurial Discovery Process, EDP) sekä tutkimuksen, yritysten, koulutuksen ja julkisten toimijoiden yhteistyö ovat vahvistaneet alueiden kykyä tunnistaa uusia kasvumahdollisuuksia, rakentaa innovaatioekosysteemejä ja uudistaa elinkeinorakennetta.

Hankkeista strategiaan kehittämisportfolioihin

EU:n seuraavan ohjelmakauden keskeinen tavoite tulee olla julkisten investointien vaikuttavuuden parantaminen. Tämä edellyttää siirtymistä yksittäisten hankkeiden mosaiikista kohti strategisia kehittämisportfolioita ja pitkäjänteistä ekosysteemien kehittämistä.

Alueita tulee tarkastella moniulotteisina aluetaloudellisina kokonaisuuksina ja innovaatioekosysteemeinä, joiden tehtävänä on toteuttaa tiettyjä osia Euroopan yhteisistä tavoitteista. S3 tarjoaa tähän valmiin metodologian yhdistämällä alueelliset vahvuudet,

yrityslähtöisen uudistumisen, tutkimus- ja innovaatiojärjestelmät sekä strategiset investoinnit yhteiseksi kehittämiskokonaisuudeksi. Näin julkinen rahoitus voidaan kohdistaa vaikuttavammin niihin kehittämiskokonaisuuksiin, joilla on suurin merkitys Euroopan kilpailukyvn, vihreän siirtymän, digitaalisen kehityksen ja strategisen autonomian kannalta.

Itä- ja Pohjois-Suomen S3-yhteistyössä juuri strategiset täydentävyydet, yhteinen oppiminen, arvoketjujen vahvistaminen sekä alueiden välisten synergioiden tunnistaminen on nähty merkittävimpänä lisäarvona.

Alueiden erikoistuminen vahvistaa Euroopan kilpailukykyä

Euroopan kilpailukykyä, turvallisuutta, vihreää siirtymää, digitalisaatiota tai strategista autonomiaa ei saavuteta siten, että kaikki alueet tekevät kaikkea. Näitä tavoitteita ei myöskään saavuteta vahvistamalla kansallista ohjausta suhteessa alueisiin. Sen sijaan tarvitaan työnjakoa, erikoistumista ja eurooppalaisia arvoketjuja, joissa alueet täydentävät toisiaan ja toteuttavat samalla kansallisia ja EU:n strategisia tavoitteita.

S3 tukee suoraan myös EU:n teollisuusstrategian toimeenpanoa. Eurooppalaisen kilpailukyvn vahvistaminen edellyttää vahvoja arvoketjuja, kriittisiä teknologioita, puhtaan siirtymän ratkaisuja sekä strategisesti merkittävien toimialojen uudistumista. Älykkään erikoistumisen avulla alueiden vahvuudet voidaan tunnistaa ja kytkeä osaksi eurooppalaisia arvoketjuja, investointikokonaisuuksia ja innovaatioekosysteemejä tavalla, joka tukee sekä alueellista että eurooppalaista kilpailukykyä.

Euroopan kilpailukykyrahaston (European Competitiveness Fund, ECF) ja siihen sisältyvän tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman valmistelussa tulee varmistaa, että myös harvaan asuttujen, syrjäisten ja väestöhaasteista kärsivien alueiden toimijat voivat osallistua täysipainoisesti eurooppalaisiin innovaatio- ja investointiekosysteemeihin. Itä- ja Pohjois-Suomen alueilla on merkittäviä vahvuuksia muun muassa puhtaan energian, biotalouden, kriittisten raaka-aineiden, digitalisaation ja teollisen murroksen aloilla — mutta pitkät etäisyydet, pienet markkinat ja rajalliset hallinnolliset resurssit voivat heikentää mahdollisuuksia osallistua kilpailtuun EU-rahoitukseen.

Tämän vuoksi Euroopan kilpailukykyrahaston ja siihen sisältyvien instrumenttien tulee muodostaa kokonaisuus, jossa tutkimuksesta ja innovaatioista voidaan rakentaa selkeä polku pilotointiin, käyttöönottoon ja markkinoille saattamiseen. Samalla älykkään erikoistumisen strategioiden hyödyntämistä tulee vahvistaa EU:n rahoitusvälineissä, jotta alueelliset vahvuudet ja innovaatioekosysteemit kytkeytyvät nykyistä paremmin eurooppalaisiin arvoketjuihin.

Itä- ja Pohjois-Suomella on tässä erityinen rooli. Alueella on merkittäviä luonnonvaroja, kriittisiä raaka-aineita, bio- ja kiertotalouden osaamista, puhtaan energian tuotantoa sekä laajoja testaus- ja innovaatioympäristöjä, jotka tukevat koko Euroopan vihreää ja digitaalista siirtymää. Itä- ja Pohjois-Suomen yhteinen älykkään erikoistumisen strategia on tunnistanut

puhtaat ratkaisut, digitalisaation hyödyntämisen ja kestävän palvelutuotannon yhteisiksi kehittämiskokonaisuuksiksi.

S3:n keskeinen vahvuus on kyky tunnistaa alueiden erilaiset mutta toisiaan täydentävät roolit osana eurooppalaisia arvoketjuja ja investointiekosysteemejä. Tämä on erityisen tärkeää tilanteessa, jossa Euroopan on vahvistettava kilpailukykyään, resilienssiään, huoltovarmuuttaan ja strategista autonomiaansa nopeasti muuttuvassa geopolittisessä ympäristössä.

S3 vahvistaa monitasoista hallintoa ja politiikkojen yhteensovittamista

S3 ei ole ainoastaan aluekehittämisen tai koheesiopolitiikan väline. Se toimii käytännössä myös EU:n innovaatiopolitiikan, kilpailukyky politiikan ja teollisuuspolitiikan toimeenpanovälineenä alueellisella tasolla.

Sen avulla eurooppalaiset strategiset tavoitteet voidaan kytkeä alueellisiin innovaatioekosysteemeihin, yritysten uudistumiseen, tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä investointeihin tavalla, joka vahvistaa sekä alueiden että koko Euroopan kilpailukykyä.

Komissio on korostanut, että tulevan koheesiopolitiikan perustana tulee säilyä kolme keskeistä periaatetta: riittävä rahoituskapasiteetti, paikkaperustainen lähestymistapa sekä monitasoinen hallinto.

S3 tarjoaa käytännössä toimivan välineen näiden tavoitteiden toteuttamiseen. Se yhdistää eurooppalaiset tavoitteet, kansalliset strategiat, alueelliset kehittämisohjelmat sekä yritysten ja tutkimusorganisaatioiden tarpeet yhteiseksi vaikuttavuusketjuksi. Samalla se vahvistaa kumppanuusperiaatetta ja mahdollistaa aidon vuoropuhelun eri hallinnontasojen välillä.

Itä- ja Pohjois-Suomen yhteistyötä arvioinut kansainvälinen asiantuntijaraportti korostaa erityisesti tarvetta vahvistaa alueiden välistä hallintaa, yhteisiä tavoitteita, tiedonvaihtoa sekä pitkäjänteisiä yhteistyörakenteita.

Väestömuutos edellyttää aluekohtaisia uudistumispolkuja

Väestömuutos, työikäisen väestön väheneminen ja osaajapula ovat koko Eurooppaa koskevia haasteita, mutta niiden vaikutukset näkyvät voimakkaimmin harvaan asutuilla ja väestöltään vähenevillä alueilla. Komission viimeaikainen työ väestömuutoksen ja Right to Stay -ajattelun parissa korostaa tarvetta alueellisesti räätälöidyille ratkaisuille.

S3 tarjoaa toimintamallin, jolla innovaatiot, osaaminen, yritystoiminta, palvelut ja elämänlaatu voidaan kytkeä yhteen alueiden pitkän aikavälin elinvoiman vahvistamiseksi. Itä- ja Pohjois-Suomen olosuhteissa kyse on alueiden kyvystä säilyttää vetovoimansa, palvelunsa ja osaamispohjansa kilpailukyvyyn ja kestävän talouskasvun välttämättöminä edellytyksinä.

S3 tukee EU:n kestävyys siirtymän seuraavaa vaihetta

Itä- ja Pohjois-Suomessa älykäs erikoistuminen perustuu yhä vahvemmin näkemykseen, jossa taloudellinen kehitys rakentuu tuotannollisen, inhimillisen ja luonnon pääoman yhteiselle vahvistamiselle. Tämä lähestymistapa tukee Euroopan vihreän siirtymän tavoitteita sekä luonnonvarojen kestäväää käyttöä tavalla, joka yhdistää kilpailukyvyyn, innovaatiot ja ekologisen kestävyys.

Samalla se tarjoaa mallin sille, kuinka luonnonvaroiltaan rikkaat alueet voivat osallistua Euroopan strategiaan tavoitteisiin tavalla, joka vahvistaa sekä taloudellista että ekologista kestävyttä.

Vihreän siirtymän onnistuminen edellyttää myös sen alueellista hyväksyttävyyttä. Alueiden ja paikallisyhteisöjen tulee nähdä siirtymä konkreettisenä mahdollisuutena taloudelliseen uudistumiseen, uusiin investointeihin, osaamiseen, työpaikkoihin ja hyvinvointiin. Mikäli siirtymän hyödyt eivät kohdistu näkyvästi niille alueille, joilla investoinnit, tuotanto ja luonnonvarojen hyödyntäminen tapahtuvat, vaarantuu myös siirtymän yhteiskunnallinen hyväksyttävyys.

S3 tarjoaa välineen yhdistää Euroopan ilmasto-, energia- ja teollisuustavoitteet alueelliseen elinvoimaan siten, että vihreä siirtymä vahvistaa samanaikaisesti kilpailukykyä, aluekehitystä ja sosiaalista kestävyttä.

Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien näkemykset

Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat katsovat, että:

- älykkään erikoistumisen strategian (S3) tulee säilyä EU:n vuoden 2028–2034 ohjelmakauden keskeisenä kehittämis- ja investointimetodologiana;
- S3:n asemaa tulee vahvistaa osana EU:n kilpailukyky-, teollisuus-, innovaatio-, koheesio- ja turvallisuuspolitiikan toimeenpanoa;
- EU-rahoituksen tulee entistä vahvemmin perustua strategiaan kehittämisportfolioihin ja innovaatioekosysteemeihin yksittäisten hankkeiden sijasta;
- S3:n tulee toimia EU:n, kansallisten ja alueellisten tavoitteiden yhteensovittamisen sekä monitasoisen hallinnon keskeisenä välineenä;
- alueiden välisten täydentävyyksien, eurooppalaisten arvoketjujen ja strategisten kumppanuuksien rakentamista tulee tukea S3-lähtöisesti;
- S3:n roolia EU:n eri rahoitusvälineiden strategisena yhteensovittajana tulee vahvistaa, jotta koheesiopolitiikan, tutkimus- ja innovaatorahoituksen sekä muiden EU-ohjelmien investoinnit tukevat yhteisiä tavoitteita;
- paikkaperustaisen lähestymistavan tulee säilyä EU:n aluekehittämisen keskeisenä periaatteena myös vuoden 2027 jälkeisellä ohjelmakaudella.

Euroopan kilpailukyky, turvallisuus, resilienssi ja kestävä kasvu rakentuvat alueiden erilaisista vahvuuksista. Siksi älykäs erikoistuminen ei ole vain aluepolitiikan väline, vaan keskeinen toimeenpanokehys, jonka avulla Euroopan innovaatio-, teollisuus-, kilpailukyky- ja koheesiopolitiikan tavoitteet voidaan muuttaa vaikuttaviksi investoinneiksi, uusiksi arvoketjuiksi, innovaatioiksi, osaamiseksi ja kestäväksi kasvuksi kaikkialla unionissa.